

MAGYAR JÖVŐKÉPEK A JÖVŐ EURÓPÁJÁBAN

Csorba Győző
Megyei Könyvtár

304934

2002

A tanulmány kötet a

**Magyar Tudományos Akadémia
Jövőkutatási Bizottságának**

2001. szeptember 13-15 között

Miskolc-Lillafüreden tartott nemzetközi konferenciáján
elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

*Szerkesztők:
Dr. Besenyei Lajos
Tóth Attiláné dr.
Dr. Tóth László*

ISBN 963 661 532 2

Kiadja az MTA Jövőkutatási Bizottsága és a
Miskolci Egyetem
Példányszám: 300
Miskolci Egyetem Sokszorosító Üzeme
A sokszorosításért felelős: Kovács Tiborné, üzemvezető
RE-2002-400-ME

A magyar nyelv jövője az Európai Unióban

Nyelvek, nyelvjog, nyelvpolitika

A világ legtöbb államában ma egynél több nyelvi közösség él, sok országban vannak népes nyelvi kisebbségek, s nyelvi szempontból tökéletesen homogén államok talán nincsenek is. A nyelvileg heterogén, modern társadalmakban szükségképpen fölmerülnek bizonyos nyelvi nehézségek és eldöntendő nyelvi kérdések: mely nyelven vagy nyelveken folyjék az oktatás az állami- és a magániskolákban, az iskolarendszer különböző szintjein; tanuljanak-e, s ha igen, mikor, mennyi ideig, s milyen idegen nyelvet vagy nyelveket a diákok; legyen-e az országnak hivatalos nyelve, s ha igen, mely nyelv vagy mely nyelvek legyenek azok; mely nyelvet vagy mely nyelveket használja a törvényhozó és a végrehajtó hatalom; mely nyelven vagy mely nyelveken legyenek érvényesek és hatályosak az ország jogszabályai, illetőleg mely nyelven vagy mely nyelveken tegyék közzé, hirdessék ki azokat; mely nyelvet vagy mely nyelveket használják a bíróságok és a közigazgatási hatóságok; mely nyelven vagy mely nyelveken készüljenek a városok, a falvak, a közigazgatási területi egységek, az utcák, terek, a közintézmények, a földrajzi elnevezések névtáblái, a közterületeken elhelyezett kereskedelmi, a vendéglátó-ipari és más cégtáblák és feliratok, mely nyelven vagy mely nyelveken sugározzák műsoraikat a rádió és televízió társaságok. Ezek és a hasonló kérdések szükségképpen eldőlnék valamiképp az egyes államokban, leggyakrabban törvényhozási, jogalkotási úton, s az így keletkező joganyagot nevezhetjük nyelvi jognak vagy nyelvjognak.

Nyelvi kérdések nem csak az egyes államokon belül merülnek föl, hanem a nemzetközi érintkezés különböző területein is, s ezért a nyelvi jogalkotás, illetőleg jogképződés kiterjed a nemzetközi jogra is. A nemzeti nyelvjog mellett így nemzetközi nyelvjogról is beszélnünk kell. A nemzetközi nyelvjog két nagy normacsoportot foglal magában: azokat az elveket, normákat, előírásokat, ajánlásokat, amelyek a nemzeti nyelvi jogalkotás iránytűi, iránymutatói, s azokat a szabályokat, amelyek a nemzetközi szervezetek nyelvhasználatát rendezik.

A nyelvjog elméletének kiforratlansága

A nyelvi jog a rendkívül érzékeny jogterületek közé tartozik, ennek ellenére az elmélet a legutóbbi időig méltatlanul elhanyagolta, nem tette még behatóbb vizsgálatok tárgyává. Ez alól csak a kisebbségi nyelvi jog kérdései alkottak kivételt. Az erre vonatkozó irodalom bőséges, kielégítő, de széles körben elfogadott elmélet azonban e téren sem született. A helyzetet tehát akképp összegezhethetjük, hogy jóllehet van, létezik nemzeti és nemzetközi nyelvjog, e jognak nincs érett, kiforrott elmélete. Ez meglehetősen szokatlan képlet, más jogterületeken az elmélet inkább előtte jár a

jogalkotásnak, s nem utána. A mondottakból szükségképpen következik, hogy a nyelvi jogalkotás - a nemzeti és a nemzetközi nyelvi jogalkotás egyaránt - szokatlanul erős mértékben függ napi politikai tényezőktől, szokatlanul nagymértékben van kitéve aktuálpolitikai erőviszonyoknak és megfontolásoknak.

Az elméleti adósságok jelentőségét talán a hivatalos nyelvvel kapcsolatban fölmerülő kérdésekkel lehet a leginkább érzékeltetni. Az egyes államokban a hivatalos nyelvek száma rendszerint kevesebb, mint az ugyanezen országokban hagyományosan beszélt nyelvek száma. Más szóval: a legtöbb államban egy vagy több nyelvközösség nyelve hivatalos nyelv, a többi (esetleg csak egy) nyelvközösség nyelve nem hivatalos nyelv. Ilyen körülmények között pedig mindazok a nyelvközösségek (vagy e nyelvközösségekhez tartozó személyek), amelyeknek (akiknek) a nyelve hivatalos nyelv, rendelkeznek egy rendkívül fontos nyelvi joggal: joguk van nevezetesen ahhoz, hogy saját nyelvüket az ország hivatalos nyelveként használják. A saját nyelv használatának ezt a jogát implicit jognak¹ lehet nevezni, mert e jog mintegy szándéktalanul és kimondatlanul, ám szükségképpen következik a hivatalos nyelv intézményéből. Ez a jog a többi nyelvközösséget (vagy a hozzájuk tartozó személyeket) nem illeti meg, mert az ő nyelvük nem élvezi a hivatalos nyelv státuszát. E nyelvközösségeknek (vagy a hozzájuk tartozó személyeknek) tehát nem áll jogukban, hogy saját nyelvüket az állam hivatalos nyelveként használják. Nyilvánvaló ezek után, hogy az implicit nyelvi jogok elosztása éles ellentétben áll a jogegyenlőség általánosan elfogadott eszméjével és a diszkrimináció tilalmának úgyszintén általánosan elfogadott elvével. Mármint jogos-e, igazságos-e tehát ez a nyelvjogi helyzet, avagy sem? – erre a kérdésre egyelőre nincs kielégítő válasz. Mi több, az elmélet magát a kérdést is csak újabban kezdi - különféle megfogalmazásokban – fölvetni.

Megítélésem szerint az elmélet előtt jelenleg a következő főbb feladatok állnak: a) a nemzeti és nemzetközi nyelvi jog mai és múltbéli normáinak teljesebb összegyűjtése és mélyreható elemzése; b) a nyelvjogi normák gondos, alapos összevetése korunk uralkodó politikai és jogi eszményeivel (jogegyenlőség, szabadság, korlátozott kormányzat, demokrácia, stb.); c) a helyes, az igazságos nyelvi jog alapeszméinek, sajátos zsinórmértékeinek kidolgozása.

Az elméleti adósság ledolgozása sürgető, mert a világon felgyorsult a nyelvek pusztulása, kihalása. Öröndetes ezért, hogy az utóbbi években föllendültek a nyelvjogi kutatások, s megvan a remény arra, hogy az elmélet még időben, de legalább az utolsó pillanatban betölthesse a jogalkotással kapcsolatos hivatását, s egyben hatást gyakoroljon a nyelvpolitikára.

Az Európai Unió intézményeinek nyelvhasználata

Jóllehet az európai integráció nem terjed ki a nyelvre és a kultúrára, nem beszélhetünk tehát nyelvi és kulturális integrációról, az integrációs folyamat azért kezdettől fogva érintkezik Európa nyelvi és kulturális sokféleségével. Érzékeny, szerteágazó és olykor meglehetősen bonyolult kérdések merülnek itt föl, a műalkotások kereskedelmétől a kulturális élet állami támogatásáig, a nyelvi diszkrimináció munkaerő-piaci formáitól a kisebbségi vagy kevésbé használt nyelvek

uniós támogatásai. E kérdések, legyenek bármily érzékenyek is, egyelőre még kevésbé keltették föl az elmélet figyelmét. A következőkben e széles tárgykör egyetlen elemét, az Európai Unió intézményeinek nyelvhasználatát teszem vizsgálat tárgyává.

Az első közösségi szervezet, az Európai Szén- és Acélközösség alapító szerződése egyetlen nyelven, franciául készült, s a szervezetnek az eredeti elképzelések szerint a francia lett volna az egyetlen hivatalos nyelve. Flamand tiltakozás miatt azonban tárgyalások kezdődtek a kérdésről, melyek eredményeként a francia mellett hivatalos nyelv lett a holland, a német és az olasz is.²

Az Európai Unió nyelvi jogának alapvető szabályait az Európai Gazdasági Közösség Tanácsának 1958-ban elfogadott első rendelete határozza meg. Eszerint "a közösség intézményeinek hivatalos nyelvei és munkanyelvei a francia, a holland, a német és az olasz" (1. cikk). "Azok a dokumentumok, amelyeket a tagállamok vagy a tagállamok joghatósága alá tartozó személyek küldenek a közösség intézményeinek, a közösség bármely hivatalos nyelvén megfogalmazhatók. A választ ugyanazon a nyelven kell elkészíteni" (2. cikk). "Azokat a dokumentumokat, amelyeket a közösség intézményei küldenek valamely tagállamnak vagy a joghatósága alá tartozó személynek, az illető állam nyelvén kell elkészíteni" (3. cikk). "A rendeleteket és az általánosan alkalmazandó más dokumentumokat a négy hivatalos nyelven kell megfogalmazni" (4. cikk). "A közösség hivatalos lapját a négy hivatalos nyelven kell megjelentetni" (5. cikk). "A közösség intézményei eljárási szabályzataikban kiköthetik, hogy speciális esetekben mely nyelveket kell használni (6. cikk). "A Bíróság nyelvhasználatának szabályait a Bíróság szabályzatában kell meghatározni" (7. cikk). "Ha egy tagállamnak több hivatalos nyelve van, a nyelvhasználati szabályoknak - a tagállam kérésére - a tagállam jogának általános szabályaihoz kell igazodniuk" (8. cikk).³

A három közösségnek 1958-ban még csak hat tagállama volt; a három integrációs közösségből azóta létrejött Európai Uniónak már tizenöt tagállama van. A bővítések során a hivatalos nyelvek száma nőtt, az Uniónak ma már tizenegy hivatalos nyelve van. (Az ír nyelv státusza sajátos: szerződési nyelv, de nem hivatalos nyelv.)⁴

Vita az intézmények nyelvhasználatáról

Az intézmények nyelvhasználatának e rendjét már eddig is sok kritika érte, s még több éri mostanában, az Unió legnagyobb bővítésének küszöbén. A kritika két irányból tartja nyomás alatt a nyelvi rezsimit: az egyik irányból sokallják, a másik irányból keveslik a munkanyelvek és/vagy a hivatalos nyelvek számát. Tekintsük át a szokásos érvek és ellenérvek közül a legfontosabbakat – kezdjük azokkal, melyek szerint csökkenteni kellene a munkanyelvek (esetleg a hivatalos nyelvek) számát.

A jelenlegi rendszer túl drága, kiterjesztése még drágább lesz. Az érv nem súlytalan, hiszen az EU teljes költségvetésének jelenleg mintegy 0,4%-át emésztí fel a tolmácsolás és a fordítás.⁵ Ez az összeg hozzávetőleg 700 millió euró évente. Nem kevésbé figyelemre méltóak azonban az ellenérvek sem: a) a költség nem is olyan sok, ha meggondoljuk, hogy az Unió lakossága kb. 370 millió fő – nem egészen két euró jut egy személyre évente. Ennek az érvnek egy másik variánsa, hogy az Unió bürokráciája, minden ellenkező vélekedéssel szemben kis létszámú, összesen mintegy 30.000 fő alkotja.⁶ Ez a létszám kisebb, mint a tagállamok átlagos minisztériumi

létszáma (Londonban a központi kormányzat 460.000 köztisztviselőt foglalkoztat).⁷ b) Jelentős költségmegtakarítást lehetne elérni a fordítószolgálatnál - jelenleg túl sok anyagot fordítanak le fölöslegesen.⁸ c) A soknyelvűség és a nyelvi egyenjogúság kérdését nem szabad szűk gazdasági szemüvegen át nézni. Az Európai Parlament például leszögezte: "technikai jellegű, illetve költségvetési érvek nem vezethetnek a nyelvek korlátozására". Az Európai Parlament ezzel egyidejűleg megerősítette "elkötelezettségét a hivatalos- és munkanyelvek egyenlőségének elismerése iránt minden uniós országban, ami fontos alapeleme az Európai Unió filozófiájának és tagállamai politikai egyenlőségének, továbbá meggyőződése, hogy épp a soknyelvűség az európai kultúra és civilizáció egyik vonása és e soknyelvűség fontos jellemzője Európa kulturális gazdagságának és sokszínűségének".⁹

Technikailag túl sok nehézséggel jár a fordítás és a tolmácsolás. Ez is komoly érv, valóban vannak nehézségek, például túl gyorsan kell fordítani, szorosak a határidők, a tolmácsolás pedig túl sok irányban (110) folyik.¹⁰ (Ha a munkanyelvek száma tizenötre emelkedik, az irányok száma 210, ha huszonkettőre nő, az irányok száma 462 lesz.) A szokásos ellenérvek: a) nyelvileg sokszor gyengék a fordítandó anyagok, mert ahelyett, hogy anyanyelvükön fogalmaznák meg a szerzők, rossz angolsággal írják meg őket. Ezért ilyenkor mintegy angolról kell angolra fordítani először, erre viszont elvileg nem terjed ki a fordítók megbízatása.¹¹ (Ez a probléma, ahogy én látom, jelzi azt is, hogy mi lesz, vagy mi lenne, ha csak egy vagy néhány nyelv lenne munkanyelv az intézményekben.) b) A fordítógépek és más technikai segédletek gyorsan fejlődnek, az egyes nyelvek között az információátvitel gyorsul és hatékonysága nő.¹² c) Nem szabad a nyelvi kérdést csak gazdasági és technikai szempontból nézni.

A fordítás és a tolmácsolás lassítja a döntéshozatalt és gyengíti a hatékonyságot. Ez az érv szorosan kapcsolódik az előzőhöz. Kétségtelen, hogy a fordítás és a tolmácsolás időigényes, s hogy nem állhat azonnal rendelkezésre mind a tizenegy nyelven egy frissen megfogalmazott irat. Igaz továbbá, hogy a gyorsan készülő nyelvi változatok egyenértékűsége vitatható, minthogy olykor még a kiegészítő, a végleges, a hiteles és a hivatalos lapban közzétett nyelvi változatok is jogvitákhoz vezetnek. A leggyakoribb ellenérv az, hogy a döntéshozatalnak az a lassulása és a hatékonyságnak az a csökkenése, mely a fordításra és a tolmácsolásra vezethető vissza, elenyésző ahhoz a lassuláshoz és hatékonyságcsökkenéshez képest, melyet a döntések tartalmi kialakításának időigénye és maga a döntéshozatali mechanizmus okoz.¹³ (A magam részéről megjegyzem, hogy ha van valami, ami lassítja a döntéshozatalt, akkor az a demokrácia - ettől azonban - szerencsére - nem szokták félteni az Uniót. Innen nézve azonban méltánytalannak látszik, hogy a nyelvi kérdést távolról sem kezelik olyan igazságossági kérdésként, mint a demokráciát.)

Vannak nemzetközi szervezetek, amelyek kevesebb nyelvet használnak, mégis jól működnek. Jó példaként, méltányos megoldásként szoktak hivatkozni az Európa Tanácsra, mondván e nemzetközi szervezetnek csak két hivatalos nyelve van, de lehet más nyelveket is használni, általában térítésért. Ellenérvként általában azt hozzák föl, hogy az Európai Unió tevékenysége és jogalkotása sokkal közvetlenebbül, közelebbről és átfogóbban érinti az egyént, mint az Európa Tanácsé, következésképpen áthidalhatatlan szakadék keletkezne az Unió és az Unió polgára között, ha a polgár

nem fordulhatna például saját nyelvén az Unió intézményeihez, vagy nem ismerhetné meg saját nyelvén a közösségi jogot vagy annak bizonyos részeit, de még akkor is, ha nem követhetné nyomon saját nyelvén, hogy mi történik az Európai Parlamentben. (A magam részéről hozzátenném, hogy a munkanyelvek és/vagy a hivatalos nyelvek számának csökkentése csak látszólag oldaná meg a kérdést: amíg Európa nyelvileg heterogén, addig nem takarítható meg a fontos információk átvitele a nyelvek között egy olyan intézményben, mint az Európai Unió. Éppen ezért, a munkanyelvek és/vagy a hivatalos nyelvek számának csökkentése valószínűleg vitákat váltana ki a nyelvi terhek és a hasznok igazságos megosztásáról.)

Az eddigiekben olyan érveket vettünk szemügyre, amelyek a munkanyelvek és/vagy a hivatalos nyelvek számának csökkentésével kapcsolatosak. Van azonban, mint említettük, egy másik irányú nyomás is, amely az Unió nyelvi jogára nehezedik: a hivatalos nyelvek és/vagy a munkanyelvek számának növelése.

Az Európai Unió jelenlegi tagállamaiban kb. 60 nyelvet beszélnek, s ebből csak 11 nyelv hivatalos nyelve (és munkanyelve) az Uniónak. A fennmaradó csaknem ötven nyelv közül néhányval kapcsolatban fölvetik, hivatalos- illetve munkanyelvvé kellene tenni az Európai Unióban. E nyelvek közül a katalán a legnagyobb, anyanyelvi közössége megközelíti a kilencmillió főt, s ezzel – ha az Unió hivatalos nyelve lenne – a hivatalos nyelvek anyanyelvi nagyságrendjének középmezőnyében foglalna helyet. S éppen ez szól – a nyelvi egyenlőség eszméjén túl – az Unió hivatalos vagy munkanyelvévé nyilvánítása mellett.¹⁴

Egészében véve úgy látszik, hogy amíg Európa soknyelvű marad és a gépi fordítás/tolmácsolás még tökéletlen, az információ átvitele a nyelvek között elkerülhetetlen, s ez költséges, időigényes és technikailag olykor nem is egyszerű. A fő kérdés ezért, ahogy én látom, nem az, hogy miként csökkenthetők a költségek, hanem az, hogy ki viseli ezeket a költségeket; nem az, hogy miként takarítható meg idő, hanem hogy ki viseli az időterhelést; nem az, hogy miként küszöbölhetők ki a technikai nehézségek, hanem az, hogy kire hárul az ezekkel való bajlódás.

Az Európai Unió bővítése és az intézmények nyelvhasználata

Évek óta napirenden van az Európai Unió mindaddig legnagyobb bővítésének ügye, az ún. keleti bővítés, melynek keretében tíz, illetve – ha Ciprussal, Máltával és Törökországgal is számolunk – tizenhárom állam, köztük Magyarország kíván az Unió teljes jogú tagjává válni. A jelöltek közül Észtország, Lettország, Litvánia, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Magyarország, Szlovénia, Románia, Bulgária és Törökország hivatalos nyelve jelenleg nem hivatalos nyelv az Unióban. Málta egyik hivatalos nyelve, az angol hivatalos nyelv az Európai Unióban, a másik, a máltai azonban nem. Ciprus (egyik) hivatalos nyelve, a görög hivatalos nyelv az Unióban (a másik, a török azonban nem az).

Nincs okunk kételkedni abban, hogy – talán Máltát kivéve – valamennyi tagjelölt állam szeretné elérni, hogy hivatalos nyelve hivatalos nyelvvé váljon az Európai Unióban is. Ez annyit jelent, hogy az Unió jelenlegi tizenegy hivatalos nyelve mellett újabb tizenegy nyelv pályázik arra, hogy az Unió hivatalos nyelve legyen. Azaz: valamennyi tagjelölt felvétele és nyelvének az Unió hivatalos nyelvévé nyilvánítása

esetén az Európai Unió hivatalos nyelveinek száma megduplázódna, huszonkettőre emelkedne.

Mi lesz, mi lehet a megoldás? Az Európai Unió egyelőre hallgat a nyelvi ügyről, de a színpalak mögött állandó és igen élénk viták folynak a lehetséges megoldásról. A nyelvi reform úgy vált az Unió egyik legfontosabb kérdésévé, hogy nyíltan alig esik róla szó. Pascale Bertelot szerint a nyelvi szabályozás kérdése, ha bújtatott formában is, de minden közösségi tárgyalás alkalmával fölmerül.¹⁵ A téma a csatlakozási tárgyalásokon természetesen megkerülhetetlen. Ami a fő kérdést illeti, abban elvileg három megoldás képzelhető el:

1. Málta kivételével valamennyi új tagállam hivatalos nyelve hivatalos nyelv és munkanyelv lesz az Európai Unióban, s ezzel a hivatalos nyelvek száma huszonkettőre emelkedik (a máltai nyelv esetleg elnyeri a szerződési nyelv státuszát, azt a státuszt, amelyet az ír nyelv élvez jelenleg az Unióban).

2. Az új tagállamok hivatalos nyelvei az Európai Unióban csak korlátozott mértékben nyerik el a hivatalos nyelv és/vagy a munkanyelv státuszát - elnyerik például a hivatalos nyelv státuszát, de nem lesznek munkanyelvek -, az Unió jelenlegi hivatalos nyelveinek és munkanyelveinek státusza ugyanakkor változatlan marad.

3. A jelenlegi és az új tagállamok hivatalos nyelveit egyaránt érintő, egységes nyelvi reform bevezetésére kerül sor.¹⁶

A magam részéről úgy vélem, tisztán egyik változat megvalósulása sem valószínű. Az első azért nem, mert általában drágának, túl költségesnek tartják és erősödnek azok a hangok is, melyek szerint ez a rendszer technikailag nehézkes és jelentős mértékben lassítja a döntéshozatalt. A második változat elfogadása azért valószínűtlen, mert bárhonnan nézzük is, valamiképp diszkriminál, sérti a teljes jogú tagság fogalmát, a jogilag egyenlő státusz követelményét. Nem valószínű végül a harmadik változat megvalósulása sem, mert a már idézett 1/1958. sz. rendelet megváltoztatásához a Tanácsban konszenzus szükséges és nehéz elképzelni, hogy a jelenlegi szabályozás komolyabb reformjának kérdésében ez a konszenzus a rendelkezésre álló viszonylag rövid idő alatt kialakítható. A mondottak után úgy vélem, valamilyen vegyes megoldás tűnik a legvalószínűbbnek: egy olyan megoldás, amely nem zárja ki, sőt esetleg előkészíti a mélyebb nyelvi reform későbbi, esetleg több ütemben való kidolgozásának és bevezetésének a lehetőségét.

Ami hosszú távra is egészen bizonyosnak látszik az az, hogy valamennyi tagállamnak legalább egy hivatalos nyelve hivatalos nyelv lesz az Európai Unióban. Ez jelenleg is így van, s minden bizonnyal így lesz a jövőben is: vonatkozik tehát Írországra, s vonatkozni fog Máltára is. Minden további kérdés azonban, úgy látszik, vitatható és vitatott is.

Nézetem szerint a bővítés első időszakában marad a jelenlegi szabályozás, azaz valamennyi új tagállam hivatalos nyelve hivatalos nyelv és munkanyelv lesz az Unióban - a magyar is. Ugyanakkor az Európai Unió intézményeiben vagy egyes intézményeinek belső kommunikációjában esetleg már ezzel egyidejűleg csökkentik a munkanyelvek számát. Ez egy rendkívül érzékeny kérdés, de a kevesebb munkanyelv használatára már van precedens: az Európai Védjegy Hivatal. A hivatal 1995-től működik a spanyolországi Alicantében. Valamennyi hivatalos nyelven fogadja a

kérelmeket, belső munkanyelveinek száma azonban csak öt: angol, francia, német, olasz és spanyol.

Az is elképzelhető, hogy az eddigieknél szélesebb körben élnek majd azzal a lehetőséggel, hogy speciális esetekben eltérjenek a fő szabály szerinti nyelvhasználatról.

Akár így lesz, akár nem, a részletekről a kulisszák mögött még komoly viták várhatók, s nem kizárt, hogy e vitákból valami eljut majd a szélesebb nyilvánossághoz is. A hosszabb távú megoldás pedig, ahogy én látom, ennek a "sok hivatalos nyelv, kevesebb munkanyelv" formulának valamiféle tökéletesítése lehet. Addig azonban még sokszor elhangzanak majd a korábban már tárgyalt érvek és ellenérvek.

A magyar csatlakozás várható nyelvi hatásai

A kérdés természetesen magyar szempontból is kiemelkedő jelentőségű. Magyarország abban érdekelt, hogy a magyar éppúgy hivatalos nyelv és munkanyelv legyen az Európai Unióban, mint például a svéd, a görög vagy a portugál. A jelek egyelőre azt mutatják, erre meg is van minden esély. Utalhatunk arra, hogy az Európai Bizottság Magyarországi Delegációja 1999-ben végrehajtott egy nyelvi váltást: a magyar társadalommal folytatott kommunikációjában a súlypontot az "EU nyelvekről" áttette a magyarra. Még fontosabb azonban, hogy az Igazságügyi Minisztérium koordinálásában gözerővel folyik a közösségi jog fordítása, pontosabban a közösségi jog magyar nyelvű változatának elkészítése, s hogy ezt a munkát a Delegáció nem csupán figyelemmel kíséri, hanem kifejezetten ösztönzi és sürgeti. Ilyenformán a hivatalos nyelvi státusz egyik legfontosabb ismérve, hogy ti. a közösségi jognak legyen magyar nyelvű változata, máris létrejövőfélben van. Kiemelésre kívánczik továbbá, hogy készül Brüsszelben a gépi fordítás magyar nyelvű programja, s hogy a fordító- és tolmácsszolgáltatnál sokan tanulják már a magyar nyelvet.¹⁷

Annak jelentőségét, hogy a magyar hivatalos nyelv lesz az Európai Unióban, ma még nem lehet teljesen fölmérni. Az világos, hogy a hivatalos nyelvi státusz elnyerésével a magyar nyelv európai szinten is intézményesül. Ez várhatóan erősíteni fogja a magyar nyelv és a magyar kultúra európai ismertségét, presztízsét és beágyazottságát, s egyszersmind a magyar nyelv és a magyar kultúra megmaradásának, jövőjének biztonságát is. Nem kétséges, hogy a hivatalos nyelvi státusz hozzájárul majd a magyar nyelv modernizálásához és fejlődéséhez is, azon egyszerű oknál fogva, hogy a közösségi jogszabályok és politikák szakterminológiájának kell legyen magyar változata.

A hivatalos nyelvi státusz elnyerése következtében a magyar nyelv presztízse valószínűleg nem csak külföldön, hanem Magyarországon is nőni fog. A hivatalos nyelvi státusz elnyerése először is várhatóan megállítja majd azt az utóbbi időben terjedő érzést, hogy a globalizálódó világban már itthon sem lehet túl sokat kezdeni a magyar nyelvvel. A hivatalos nyelv státuszának elnyerése másodszor meg is erősítheti a magyar nyelv presztízsét, mert a magyar nyelv nem volt még hivatalos nyelv olyan fontos nemzetközi szervezetben, mint az Európai Unió; s erősítheti végül ezt a presztízst, hogy a hivatalos nyelvi státusz elnyerése időben közel esik a magyar millenniumhoz.

Az Európai Unió jelenlegi és leendő tagállamai közül – az ismert okoknál fogva – talán Magyarországot érinti leginkább a kisebbségi kérdés. Nos, az Unió keleti bővítése, s ami ezzel nagy valószínűséggel együtt jár: a hivatalos nyelvek számának növekedése, valamint a magyar nyelv hivatalos nyelvvé válása, természetesen nem hagyja érintetlenül Magyarországot és a térség kisebbségi viszonyait sem.

A hatások az Európai Unió nyelvi jogából és a kevésbé használt nyelvek Unió támogatásából következnek és viszonylag jól kiszámíthatók. Teljesen világos például, hogy Magyarország és Szlovákia csatlakozása után a szlovákiai magyarok (és persze a magyarországi szlovákok) számára anyanyelven is hozzáférhetővé válik a közösségi jog. Lélektanilag még fontosabb lehet azonban, hogy – mivel az Unió polgárai az Unió bármely hivatalos nyelvén kommunikálhatnak az Unió intézményeivel – a két ország teljes jogú taggá válása után a felvidéki magyarokat (és persze a magyarországi szlovákokat is) megilleti majd az a jog, hogy anyanyelvükön forduljanak az Unió intézményeihez, s hogy a választ is e nyelven kapják. Ezek és a további várható hatások, úgy vélem, feltétlenül hozzájárulnak majd a térség kisebbségi nyelvi problémáinak enyhüléséhez, feloldásához, s ennek részeként a magyar nyelv presztízsének növekedéséhez, használatának erősödéséhez a határokon túl, a Kárpát-medence egész magyar nyelvközösségében.

A mondottakat abban összegezhetjük, hogy Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozása eredményeként nagy valószínűséggel erősödni fog a magyar politikai, gazdasági és kulturális elitben, végső soron az egész magyar társadalomban, s a magyar nyelvközösség egészében a magyar nyelv sorsáért, jövőjéért érzett felelősség, s ez kedvezően befolyásolhatja a világ jelenleg mintegy 4500 élő nyelve közül a 46-49. legnagyobb nyelv, a magyar nyelv helyzetét a XXI. századi Európában.

Felhasznált irodalom

¹ Az implicit nyelvi jogok kérdéséről bővebben ld. Andrassy György: Nyelvi jogok. Pécs, 1998. 31-48. és 177-182. o.

² Vö. Dónall Ó Riagáin: Linguistic Rights for Speakers of Lesser Used Languages. International Journal on Minority and Group Rights, Volume 6 No. 3, 1999. 292. o.

³ A saját fordítás alapja: Council Regulation No 1, 1958. OJ, 6.10.58.

⁴ Talán nem felesleges megjegyezni, hogy hivatalos nyelv lett viszont az ír az Európai Bíróság előtt. Mindezek a sajátosságok az ír nyelv írországi helyzetéből fakadnak: Írországon ugyan az ír az első hivatalos nyelv, de ezt igen kevesen beszélik; általánosan elterjedt viszont a másik hivatalos nyelv, az angol használata.

⁵ Vö. Alan Forrest: The challenge of languages in Europe. Terminologie et Traduction 3.1998. 107. o.

⁶ Vö. Alan Forrest: I.m. 107. o.

⁷ Vö. Emma Wagner: Quality of Written Communication in a Multilingual Organisation Terminologie et Traduction 1.2000, 5. o..

⁸ Vö. Emma Wagner: I.m. 10-11. o.

⁹ Idézi Pascale Berteloot: Le Droit à la Langue de l'Union européenne. In: Erik Jayme (szerk.): Langue et droit. XVe Congrès International de Droit Comparé, Bristol, 1998. Bruylant, Bruxelles, 1999. 345. o.

¹⁰ Vö. Christian Heynold: L'Union européenne: Jardin d'Éden ou Tour de Babel? Terminologie et Traduction. 3. 1999. 6. o.

¹¹ Vö. Emma Wagner: I.m. 11-12. o.

¹² Vö. Dorothy Senez: The Machine Translation Help Desk and the Post-Editing Service. Terminologie et Traduction. 1. 1998. 289-295. o.

¹³ Vö. Emma Wagner: I.m. 6-7. o.

¹⁴ Vö. Dónall Ó Riagáin: Nyelvi sokféleség az Európai Unióban. Ld. a jelen kötetben: 9. o.

¹⁵ Vö. Pascale Berteloot: I.m. 345. o.

¹⁶ Egy ilyen nyelvi reform lehetséges kimeneteiről ld. Christian Heynold: I.m. 12-14. o.

¹⁷ Vö. Bent Hauschildt: Terminology and translation projects under the IST and MLIS programmes. Terminologie et Traduction, 1. 2000. 21. o.